

Program för kemikaliesmart förskola

Dokumenttyp:	Program
Beslutad av:	Kommunstyrelsens arbetsutskott (2016-08-15)
Gäller för:	Alla kommunens verksamheter
Giltig fr.o.m.:	2016-08-15
Dokumentansvarig:	Miljösamordnare, kommunkansliet
Senast reviderad:	2016-08-15
Senast granskad:	2016-08-15

Program för kemikaliesmart förskola

Åtgärder

Det finns mycket man kan göra för att få förskolan mer kemikaliesmart. Vissa saker är så enkla att man kan börja med dem på en gång. Andra är mer omfattande och kräver både investeringar och beslut från högre instans. Som en hjälp att kunna prioritera bland åtgärderna är de indelade i tre olika nivåer baserat på risk, effekt, svårighetsgrad och kostnader. Det finns ingen rangordning mellan de åtgärder som listas inom varje nivå.

Tre nivåer av åtgärder

Nivå 1

I nivå ett finns de åtgärder som kan ske med enkla medel och till låg kostnad. Med ökad medvetenhet och kunskap på förskolorna kan man få bort många kemiska risker för barns hälsa.

Nivå 2

I nivå två finns åtgärder som tar lite längre tid att genomföra, är lite svårare och ibland förknippade med högre kostnader som kräver planering och försteg.

Nivå 3

I nivå 3 finns åtgärder som kräver samordning med andra verksamheter och åtgärder där förskolan inte kan fatta beslut på egen hand. Beslut på förvaltnings- eller politisk nivå.

Tidsförhållanden

Programmet gäller från 2016 – 2020

Samordning

Varje verksamhet arbetar med sina aktiviteter och samordnar med andra verksamheter där det behövs. Miljösamordnare ansvarar för den övergripande samordningen och vid behov kontakten med kommunstyrelsens arbetsutskott.

Kvalitetssäkring

Genom att varje verksamhet följer de rutiner som är framtagna och i övrigt följer lagstiftningen har vi en basnivå på kvalitetsarbetet.

Uppföljning över tid

En första avstämning i april månad 2017 därefter genomförs en gemensam årlig uppföljning i november månad som dokumenteras. Miljösamordnare är sammankallande.

Arbetsgång

Som grund för programmet ligger den inventering som genomfördes hösten 2015 på samtliga förskolor. Varje förskola dokumenterades och informationen är sökbar.

Inventeringen sammanställdes i en rapport i januari 2016. I rapporten beskrivs det aktuella läget samt förslag på åtgärder.

Projektgruppen har tagit fram ett arbetsunderlag där även vissa kostnadsberäkningar är gjorda.

Utifrån arbetsunderlaget har sedan detta program färdigställts samt en handlingsplan.

Programmet är vägledande för verksamheterna.

Handlingsplanen verkställs av respektive verksamhet.

Nivå 1

I nivå ett finns de åtgärder som kan ske med enkla medel och till låg kostnad. Med ökad medvetenhet och kunskap på förskolorna kan man få bort många kemiska risker för barns hälsa.

1. Handla rätt och stoppa inflödet av olämpliga produkter

- Följ avtal och handla avtalade produkter då miljökraven oftast bara är ställda på dessa produkter.
- Välj parfymfritt och miljömärkt där det går.
- Köp hellre naturmaterial än plast/gummi och undvik mjukgjord PVC.
- Om något luktar kemiskt, klaga hos leverantören och lufta utomhus. Om det inte slutat lukta på två veckor – reklamera.
- Köp helst varor tillverkade inom EU.

2 Icke-leksaker som barnen leker med

Var uppmärksam på att det bland vissa icke-leksaker som barnen leker med kan det finnas skadliga ämnen. Dessa ska barnen inte leka med och bör rensas bort.

- Elektronik som exempelvis gamla mobiltelefoner, tangentbord och kameror.
- Byggmaterial som PVC-slang, isolering, kablar och tryckimpregnerat trä.
- Utklädningskläder i konstskinn, kläder med metall detaljer och metall smycken.
- Nycklar
- Kvitton

3 Leksakerna

Rensa bort alla mjuka plastleksaker som luktar, klibbar, känns feta eller som saknar CE-märkning. Till mjuk plast räknas sådant som går att böja eller trycka på, till exempel plastdjur, bollar och dockor. Lagstiftningen gällande ftalater i leksaker skärptes 2007 så rensa bort alla mjuka plastleksaker som är äldre än så.

Gosedjur som är stoppade med skumgummi eller märkta som flamskyddade bör slängas.

Rensa även bort elektriska leksaker som är tillverkade före 2006 då regelverket kring elektronik skärptes. Ta även bort nyare varianter som har börjat gå sönder. Träleksaker med flagnande färg ska också rensas ut.

4 Skapa rutiner för att hantera hobbymaterial på ett säkert sätt

- Låt inte barnen vara med när pärlplattor stryks, vädra efteråt.
- Låt inte barnen vara med vid laminering, vädra efteråt. Fundera på om laminering behövs, kanske fungerar det lika bra att montera på ett styvt papper?
- Undvik cernitlera och polymerlera av PVC (risk för ftalater och andra mjukgörare).
- Välj vattenbaserade barnfärger och barnanpassade lim.

5 Tvätta textilier regelbundet

Nya textilier kan innehålla rester av processkemikalier från tillverkning, färgning och transport och ska därför tvättas innan de används. Miljögifter ansamlas i damm på textilier och att tvätta dem regelbundet ska ingå i de allmänna hygienrutinerna. Exempel på textilier i förskolan är filter, frotté- och kuddöverdrag, tygleksaker/gosedjur, kuddar, gardiner, draperier, mattor och utklädningskläder.

6 Var noga med handtvätt

Det är viktigt att ha bra rutiner när det gäller handtvätt. Damm, som kan innehålla miljögifter, fastnar lätt på händerna och små barn gillar att stoppa dem i munnen. Att tvätta sig är ett effektivt sätt att minska exponeringen för skadliga kemikalier, men är så klart även bra av andra anledningar.

Vanliga rutiner på en förskola är att barnen tvättar händerna före dukning och måltid samt efter blöjbyte, toalettbesök och utomhusvistelse. Att hålla sig till de rutinerna är bra nog.

7 Håll koll på de kemiska produkterna

Förvara kemiska produkter oåtkomligt för barn! Håll kemikalieförteckningen uppdaterad och spara säkerhetsdatablad, det är lagkrav på det. Inventera vilka kemiska produkter som används och lämna det som inte används som farligt avfall.

8 Välj kemikaliesmarta förbrukningsartiklar för hygien och rengöring

Genom att välja parfymfria produkter så undviks många allergiframkallande ämnen. Välj till exempel parfymfritt tvättmedel, diskmedel, tvål och hudkräm ur det upphandlade sortimentet. När personalen använder handskar skall nitrilhandskar väljas. Välj tvättlappar av papper i stället för av skumplast.

9 Städ rutiner och städkemikalier

- Använd doftfria produkter ur det upphandlade sortimentet.
- Se till att alla inredningsmaterial städas på rätt sätt.
- Använd dammabsorberande städmetoder som fuktig trasa eller microfiberduk.
- Vädra om möjligt innan barn släpps in i nystädad lokal.
- Ha rutiner för felanmälan om städningen inte håller måttet.
- Se över städrutiner som förskolans personal själva ansvarar för:
  - Vad ska städas?
  - När ska det städas?
  - På vilket sätt?
  - Hur ofta?

Nivå 2

I nivå två finns åtgärder som tar lite längre tid att genomföra, är lite svårare och ibland förknippade med högre kostnader som kräver planering och försteg.

10 Metallkonserver

Metallkonserver kan innehålla det hormonstörande ämnet bisfenol A som riskerar överföras till maten. Välj om möjligt bisfenol A fria metallförpackningar eller andra förpackningstyper och konserveringsformer som:

- Kartongförpackningar t.ex. för krossade tomater
- Frysta varor t.ex. för majs och ärtor
- Torrvaror som kan blötläggas t.ex. kikärtor och bönor

11 Beläggning non-stick

Non-stick är ett material för att undvika att livsmedel fastnar.

Undvik non-stick-beläggning vid matlagning då den ofta består av högfluorerade ämnen som är svårnedbrytbara och i vissa fall hormonstörande. Vid inköp är det viktigt att undvika produkter som innehåller högfluorerade ämnen då det finns risk för utsläpp vid produktionen. Kunskapsläget kring hur materialen kan påverka barnen direkt är oklart, men försiktighetsprincipen bör tillämpas. Produkter som kan ha non-stickbeläggning men där det finns fullgoda alternativ i exempelvis rostfritt stål är:

- Stekpannor
- Kastruller
- Kantiner
- Bakformar och plåtar

12 Utbilda chefer och personal och information till föräldrar

All personal i förskolan – behöver kunskap kring kemikalier och även chefer, måltidsservice och lokalvård. Information till personal skall finnas på Vinna. Rutiner skall finnas för introduktion av nyanställda. Information till föräldrar skall finnas på Vetlanda.se. Chefers försteg är avgörande för att kunna driva arbetet framåt.

13 Använd rätt plast i köket eller andra material

Vid uppvärmning ökar risken för att ämnen frigörs från plastprodukter och hamnar i maten, men även matens surhet och fetthalt kan påverka. Därför är det mindre riskfyllt att använda en plastmugg till kallt vatten än till en varm dryck.

Det är viktigt att se till att plastprodukter är lämpliga för kontakt med feta livsmedel som lax, fettbaserade såser eller feta mejeriprodukter som ost. Om ni har plastmaterial i köket, försäkra er om att de används till den typ av matvaror som de är avsedda för. Vill du fördjupa dig kan du läsa mer på Livsmedelsverkets hemsida (sök på *Material i kontakt med livsmedel*).

Några material som med fördel kan användas istället för plast är glas, porslin/lättviktsporcelain, rostfritt stål eller trä. Observera att det alltid är viktigt att materialet är avsett för att komma i kontakt med livsmedel. Observera att det inte finns några hygienregler som säger att trä inte får användas utan det beror snarare på hur slitet materialet är. Även plast blir ohygieniskt när det är repigt.

14 Byt ut gammal inredning som är stoppade med skumgummi

Skumgummi och textil kan innehålla bromerade flamskyddsmedel och äldre skumgummi kan fortfarande innehålla varianter som nu är förbjudna. Möbler är dessutom dammspridare och har en stor kontaktyta. Gamla möbler innebär framförallt 70- och 80-tal i detta sammanhang.

Välj istället:

- Nyproducerade möbler, utan kemiska flamskyddsmedel
- Möbler utan stoppning och tyg

15 Byt ut sovdrassar och skötbäddar av PVC

Både sovdrassar och skötbäddar består ofta av en skumdrass med ett plastöverdrag av PVC. Skumdrassar kan innehålla skadliga flamskyddsmedel och plastöverdrag kan innehålla ftalater, organofosfater och tungmetaller. Sovdrassar har en stor kontaktyta mot barnens kropp och därför är det särskilt viktigt att de består av sunda material.

Välj istället:

- Madrasser utan kemiska flamskyddsmedel
- Madrassöverdrag utan PVC. Välj istället med avtagbart och tvättbart tyg eller av plast som polyeten (PE), polypropen (PP) eller polyuretan

16 Använd elektronik på ett klokt sätt

Datorer och surfplattor är i många fall ett bra pedagogiskt verktyg som på flera sätt bidrar till barnens utveckling. Men de strängare regler som finns för leksaker tillämpas inte på elektronik. Datorer, skärmar och surfplattor kan därför innehålla skadliga flamskyddsmedel, tungmetaller och mjukgörare.

Det är bra att hitta någon form av balans och använda sitt sunda förnuft när det gäller den här formen av teknologi.

Några tips kan vara:

- Förvara om möjligt inte elektroniken där barnen vilar och leker.
- Tvätta gärna händer efter användning.

Nivå 3

I nivå 3 finns åtgärder som kräver samordning med andra verksamheter och åtgärder där förskolan inte kan fatta beslut på egen hand. Beslut på förvaltnings- eller politisk nivå.

17 Ställ rätt krav på entreprenörer som bygger och renoverar kommunala lokaler

När det ska byggas nytt eller renoveras på förskolan är det viktigt att det används bra och sunda material, att tänka klimat och miljösmart ur ett långtidsperspektiv med kända fakta.

I projekt medverka till att undvika olämpliga ämnesgrupper genom att stämma av alla föreskrivna material i Byggvarubedömningen (BVB) eller motsvarande.

18 Inled en dialog kring material på väggar och golv

Det är mycket vanligt med PVC-golv på förskolor då de är lättstädade och ger en bra akustik.

Material som används vid byggnation och renovering skall inte innehålla ftalater, tungmetaller och flamskyddsmedel mm.

19 Skaffa kunskap om vad lekutrustningen utomhus innehåller

Det finns en del material som är olämpliga att ha på en förskolegård:

Skaffa kunskap om vad lekutrustningen utomhus innehåller

- Gamla bildäck kan innehålla många skadliga ämnen och lämpar sig varken som lekmaterial, gungor eller odlingsbehållare.
- Tryckimpregnerat trä kan innehålla tungmetaller och ska inte användas till lekställningar, sittbänkar, sandlådor eller odlingslådor.
- Kreosotimpregnerat virke (stockar, telefonstolpar, järnvägsslipers med mera) innehåller cancerframkallande ämnen och ska inte finnas på en förskolegård.
- Övriga bitar av byggmaterial som exempelvis PVC-rör, armafex isolering (flamskyddsmedel) och kablar (ftalater, tungmetaller).
- Naturliga material som gräs, sand och grus passar bra på en förskolegård och uppskattas av barnen.

20 Bra mat i förskolan

Naturvårdverket¹

Det finns många föroreningar i livsmedel och dricksvatten om vilka kunskapen är bristfällig, särskilt när det gäller barns exponering. Här behövs ökad kunskap, t ex genom hälsorelaterad miljöövervakning.

Livsmedelsverket²

Mat och måltider är centrala i våra liv, som njutning, källa till glädje, som mötesplats och kulturbärande. Matvanorna har också stor betydelse för hälsan, såväl för barn som för vuxna. Bra mat och fysisk aktivitet gör dessutom att barnen blir pigga och får lättare att leka och lära. Att mat är avgörande för barns hälsa, utveckling och välbefinnande belyses också av att det i FN:s barnkonvention står att "barn har rätt att få näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, och undervisning i näringslära" (artikel 24, 2c och e). Goda och näringsriktiga måltider i trevlig miljö som barn och vuxna äter tillsammans ger personalen möjlighet att förmedla och praktisera en positiv attityd till mat och måltider.

Det finns för närvarande inga belägg för att det skulle vara skillnad i näringsinnehåll mellan ekologiskt och traditionellt producerade livsmedel.

Regeringen föreslår att "konsumtionen av certifierade ekologiska livsmedel bör öka i offentlig sektor. Inriktningen bör vara att 25 % av den offentliga konsumtionen av livsmedel skall avse ekologiska livsmedel 2010".

Många av våra livsmedel innehåller olika tillsatser. För att en tillsats ska bli godkänd får den inte innebära en risk för människors hälsa. Användningen av en tillsats får heller inte vilseleda konsumenten. Dessutom måste den anses nödvändig i livsmedlet och av värde för konsumenten. Kunskapsläget är idag osäkert, särskilt för kombinationseffekter avseende tillsatser. EU arbetar med att ta fram lagstiftning och verktyg som ska ge möjlighet att öka kunskapsläget.

Från livsmedelverket rekommenderas att en kommun har ett kostpolitiskt program där det bland annat finns riktlinjer för val och upphandling av vissa livsmedel – industriprodukter, ekologiskt producerat, närodlat, säsonganpassat med mera.

Kemikalieinspektionen³

För de flesta kemiska ämnen saknas det tillräcklig kunskap om hur farliga de är för människans hälsa och för miljön. Det innebär att människor ofta utsätts för ämnen som vi inte vet hur farliga de är, t.ex. om de är allergiframkallande eller cancerframkallande. Här nämns höga halter av kadmium som kommande folkhälsoproblem. Det kan även finnas resthalter av bekämpningsmedel i livsmedel och dricksvatten. Resthalter finns främst i vegetabiliska livsmedel som har behandlats med bekämpningsmedel. Även kött

---

¹ Miljön för våra barns skull

² Livsmedelsverkets råd för förskola och familjedaghem - Bra mat i förskolan.

³ Handlingsplan för en giftfri vardag 2011 – 2014, Skydda barnen bättre

kan innehålla rester av bekämpningsmedel, om djuren har behandlats eller om djurfodret innehåller växter som har besprutats med bekämpningsmedel.

Politiskt beslut i Vetlanda kommun Dnr 2015/KA0034

Vetlanda kommun skall ställa krav på miljö- och social hänsyn där så är möjligt. Önskad norm är att upphandling sker enligt upphandlingsmyndighetens miljökrav för att komma så nära svenska djurskydds krav som det är möjligt.

Slutsats

Det är viktigt att vi aktivt följer utvecklingen av kunskapsläget avseende livsmedel